

ВИЩА ОСВІТА HIGHER EDUCATION

УДК 378.4(477.74)(09)

Г.О. Оборський, д-р техн. наук, проф.,
В.І. Бондар, інженер,
В.В. Лебідь, інженер.
Одес. нац. політехн. ун-т

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ. РОДОВІД

Г.О. Оборський, В.І. Бондар, В.В. Лебідь. Одеський національний політехнічний університет. Родовід. Здійснено спробу систематизації ключових віх розвитку Одеського національного політехнічного університету. Представлення хронологічної послідовності вибрано у вигляді древа родоvodu. Таке подання дозволяє відобразити в компактному і наочному вигляді головні етапи розвитку університету і його роль у становленні Одеси як одного з освітніх центрів країни.

Ключові слова: Одеський політехнічний університет, інститут, факультет, родовід.

Г.А. Оборский, В.И. Бондарь, В.В. Лебедь. Одесский национальный политехнический университет. Родословная. Предпринята попытка систематизации ключевых вех развития Одесского национального политехнического университета. Представление хронологической последовательности выбрано в виде древа родословной. Такое представление позволяет отразить в компактном и наглядном виде главные этапы развития университета и его роль в становлении Одессы как одного из образовательных центров страны.

Ключевые слова: Одесский политехнический университет, институт, факультет, родословная.

G.A. Oborskyi, V.I. Bondar, V.V. Lebed. Odessa National Polytechnic University. Genealogy. An attempt to systematize the key milestones in the development of the Odessa National Polytechnic University is undertaken. A form of a genealogy chronological sequence (genealogical tree) has been selected for this presentation. This vision allows reflecting the main stages of development of the university, and its role in the establishment of Odessa as one of the most important educational centers of the country, in a compact visual representation.

Keywords: Odessa Polytechnic University, institute, faculty, genealogy.

В світі, що глобалізується, користь освіти і науки вимірюється передусім суто прагматичними показниками: успішні університети продають свої науково-практичні розробки і послуги бізнесу і суспільству в цілому. Адже сучасне суспільство більш вибагливе, ніж 20...30 років тому, і цінність будь-якої наукової розробки визначається можливістю її практичного застосування, внеском у підвищення якості життя людини і процвітання нації.

Ми живемо в епоху капіталізму, коли править “невидима рука ринку”, за влучним виразом Адама Сміта, а отже, саме ринкові відносини диктують правила гри в усіх сферах людського життя, і в науці та освіті зокрема. У суспільстві постійно виникають нові потреби та проблеми, які вимагають адекватної відповіді. Ринок відкриває безліч можливостей і надає свободу вибору. Це чудові умови для енергійних і підприємливих людей. Проте є і зворотна сторона медалі — конкуренція. А перемагають в конкурентній боротьбі найкращі, найспритніші і найталановитіші.

Все це стосується не тільки окремих людей, а й організацій, зокрема і університетів. Найкращі університети мають багату історію і власні традиції, і це дуже потужний мотивуючий чинник у залученні і утриманні талановитих співробітників, які, працюючи в таких організаціях, відчують причетність до історії, стають продовжувачами традицій, які започатковані попередниками, створюють і розвивають нові цінності, навчають студентів, які в майбутньому стануть успішними і затребуваними фахівцями у своїх галузях. Це те поняття “Story telling”, розпоширене у сучасному менеджменті, потужний інструмент створення і розвитку корпоративної культури, інформування суспільства про цінності своїх організацій, зміцнення лояльності до споживачів своїх послуг і товарів.

Одеський національний політехнічний університет (ОНПУ) має багату історію, власні традиції. ОНПУ пишається видатними вченими, успішними випускниками, науковими досягненнями і участю у різноманітних програмах. На жаль, обсяг статті не дозволяє висвітлити в повній мірі здобутки наших науковців і випускників, тому, аж ніяк не применшуючи заслуги політехніків, обмежось декількома прикладами. Так, в різні часи тут вчилися і працювали видатні вчені: О.Е. Нудельман — відомий конструктор озброєння і воєнної техніки, Г.К. Боресков — видатний хімік, І.М. Зальцман – генерал-майор інженерно-танкової служби СРСР, спортсмени: альпініст М.М. Горбенко, легендарний тренер В.В. Лобановський. Більшість керівників атомних електростанцій колишнього Радянського Союзу і України є випускниками ОНПУ. Університет — справжня “кузня кадрів”, адже велика кількість представників керівного складу підприємств машинобудівної, хімічної, радіопромислової галузей та галузі енергопостачання Півдня України вчилися в ОНПУ.

Широко відомі наукові розробки колективу університету. Так, у 70...90-ті рр. ХХ ст. на кафедрі радіотехнічних пристроїв діяла наукова школа космічного приборобудування, розробки якої були задіяні в ряді космічних програм Радянського Союзу.

Таким чином, достатньо описати, що дійсно відбулося — звернутися до історичних документів, побачити і усвідомити цінність пройденого шляху і накопичених досягнень, щоб надати поштовх для примноження здобутків попередників і розвитку сучасних галузей знань.

В українській мові є чудове поняття “родовід”. Одне з його значень — історія створення, виникнення, появи чого-небудь [1]. Це поняття цілком застосовне до ОНПУ. Тому пропонується описання основних подій зростання та розвитку Одеського національного політехнічного університету, представлено як родовід (див. кольорову вкладку).

Історіографічний фундамент дослідження родоvodu університету складають книги, статті, видання довідкового характеру, наукові розвідки.

Відтворенню історичного шляху “Alma mater” були присвячені книги “Одесский политехнический институт” [2], “История Одесского политехнического в очерках”, яка у 2000 та 2003 рр. витримала два видання [3]. У 1998 р. та 2008 р. побачили світ праці довідкового характеру, приурочені до 80-ї та 90-ї річниць університету [4, 5].

В спеціальному випуску “Труды Одесского политехнического университета” за 2008 р. є низка статей, присвячених історії створення, становлення та розвитку наукових шкіл, функціонуванню структурних підрозділів ОНПУ — інститутів та факультетів [6].

Стаття Г.О. Оборського “Слово про першого ректора (постановка проблеми)” присвячена аналізу історіографії створення ОНПУ; також автор ставить завдання по написанню наукової історії університету [7]. Збірники “Труды Одесского политехнического университета” за 2009 р. та “Інтелігенція і влада. Серія: Історія” за 2011 р. містять статті, в яких досліджено події періоду 1943...1945 рр., пов’язані з евакуацією та реєвакуацією університету під час Великої Вітчизняної війни, а також його роллю у створенні Пензенського державного університету [8, 9].

Отже, історіографія дослідження, хоча й невелика за кількістю праць, дає змогу ознайомитись із освітньою, науковою та адміністративною діяльністю ОНПУ в різні періоди його історії.

1918 рік. Революція й хаос. Уряди змінюються один за одним. Населення зневірене. В країні триває громадянська війна. 29 квітня до влади приходять гетьман Павло Скоропадський.

Можна по-різному оцінювати його роль в українській революції, але науковці в одному одностайні: в його ефективній освітній і науковій політиці. Саме за Скоропадського запрацювала Академія наук, відкрито ряд університетів, серед яких і сучасний ОНПУ.

Від 19 вересня 1918 р. в газеті “Одеський листок” № 197 з’являється повідомлення: “вчора в будівлі технічного товариства відбулася знаменна подія — відкриття Одеського політехнічного інституту” (ОПІ). Так почалася історія Одеського національного політехнічного університету.

На момент відкриття інститут складався з трьох факультетів: механічного з електромеханічним, кораблебудівним та механічним відділеннями; інженерно-будівного з інженерно-гідротехнічним і санітарно-технічним відділеннями; економічного з адміністративно-фінансовим і торгівельно-промисловим відділеннями. Кожне відділення, в свою чергу, розподілялося на ряд напрямів з метою підготовки спеціалістів у відповідних областях.

ОПІ в подальшому став базою, на основі якої було створено низку інших вузів Півдня України. У 1921 р. з його складу виділився економічний факультет, що поклав початок існуванню Одеського національного економічного університету. У 1930 р. зі складу ОПІ виділилося ще три факультети — інженерно-будівний, кораблебудівний і електротехнічний, на базі яких були створені існуючі нині Одеська державна академія будівництва та архітектури, Одеський національний морський університет і Одеська національна академія зв’язку ім. О.С. Попова [10]. А “політех” став одним із провідних вищих технічних навчальних закладів України. В 1933 він був включений до складу ВТУЗів першої категорії і перейменований в Одеський індустріальний інститут (ОІІ).

У цей період в інституті на чотирьох факультетах — механіко-технологічному, електротехнічному, теплоенергетичному та хіміко-технологічному — навчалось 1862 студента. У наступні роки він продовжував розвиватися і в 1941 р. в ньому вже навчалось 2470 студентів.

Під час Великої Вітчизняної війни основна частина співробітників та студентів інституту була евакуйована до Пензи, де відповідно до розпорядження Ради Народних Комісарів СРСР від 01.10.43 р. робота ОПІ була відновлена з 01.11.43 р. у складі трьох факультетів: механіко-технологічного, точної механіки і теплотехнічного, і одинадцяти кафедр [11].

У відповідності до розпорядження Ради Народних Комісарів СРСР, Наркома МінOMETного озброєння СРСР і Всесоюзного Комітету у справах вищої школи в 1944 р. у м. Пензі на основі евакуйованої частини ОПІ було створено Пензенський індустріальний інститут [12, 13].

Після звільнення Одеси 10 квітня 1944 р. від фашистської окупації відбулось повернення до міста частини ОПІ, і розпорядженням секретаріату Одеського обласного комітету КП(б) України та пропозицією Ворошилівської райради м. Одеси від 18.04.44 р. № 41 його було оголошено відкритим. У складі інституту налічувалися три факультети: механічний, електротехнічний і теплотехнічний. Створені й розпочали роботу 20 кафедр. Був встановлений план прийому на 1944/1945 навчальний рік: на перший курс — 300 осіб, а на старші курси — 200 [8].

На підставі постанови РНК СРСР від 30.04.45 р. № 931 та наказів Наркома МінOMETного озброєння СРСР і Всесоюзного Комітету у справах вищої школи від 17.05.45 р. № 215/287 наказом по ОПІ від 27.06.45 р. № 68 Одеський індустріальний інститут з 01.05.45 р. був перейменований в Одеський політехнічний інститут.

У 1960 р. філію ОПІ в м. Севастополі було перетворено в нинішній Севастопольський національний технічний університет.

Поступово проходив процес відновлення та розвитку матеріально-технічної бази інституту, в ньому відкривалися нові факультети, зростав контингент студентів. У 1967/1968 навчальному році в інституті налічувалось 9 факультетів: машинобудівний, механіко-технологічний, електромеханічний, теплоенергетичний, хіміко-технологічний, автоматики й промелектроніки, радіотехнічний, інженерно-фізичний та інженерно-економічний. Крім того, працювали загальнотехнічний і заочний факультети та факультет по роботі з іноземними студентами.

Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.1993 р. № 646 Одеський політехнічний інститут одержав статус університету, що стало визнанням високого рівня організації навчального процесу, якості підготовки спеціалістів в області наукових досліджень. Отримавши статус

університету, політехніки продовжують роботу з розвитку в регіоні сучасної університетської структури освіти.

Згідно з Наказом Президента України від 07.08.2001 р. № 591 Одеському політехнічному університету присвоєно статус національного, що стало визнанням його міжнародного авторитету, високого рівня методичної та наукової роботи, відповідної якості підготовки спеціалістів для народного господарства.

З метою подальшого підвищення якості підготовки спеціалістів для народного господарства України Міністерством освіти і науки (МОН) України було прийнято ряд рішень про включення до складу найпотужніших ВНЗ IV рівня акредитації профільних технікумів і коледжів — вищих навчальних закладів I та II рівнів акредитації. Так, до структури ОНПУ у відповідності до наказів МОН України були включені: Одеський автомобільно-дорожній коледж, наказ від 19.04.2004 № 313; Херсонський політехнічний коледж, наказ від 30.04.2004 № 364; Березівське вище професійне училище, наказ від 29.06.2006 № 497; Новокаховський політехнічний коледж, наказ від 28.01.2008 № 43. Це дало можливість сконцентрувати зусилля фахівців вищого навчального закладу на підготовці висококваліфікованих бакалаврів, спеціалістів та магістрів.

У відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2006 р. № 1254 “Про реорганізацію Одеського інституту Сухопутних військ” (ОІСВ) спільним наказом Міністра оборони України та Міністра освіти і науки України від 9 серпня 2007 р. № 453/728 на базі ОІСВ був створений Військовий інститут Одеського національного політехнічного університету, якій був організаційним і навчально-науковим структурним підрозділом Одеського національного політехнічного університету та правонаступником Одеського інституту Сухопутних військ. Військовий інститут підпорядковувався командувачу Сухопутних військ Збройних Сил України, а з питань організації освітньої діяльності — ректору університету. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2011 року № 286 “Про реорганізацію Військового інституту Одеського національного політехнічного університету у Військову академію (м. Одеса)” і наказу Міністра оборони України та Міністра освіти і науки, молоді та спорту України від 19 квітня 2011 р. № 211/353 “Про заходи щодо реорганізації Військового інституту Одеського національного політехнічного університету” Військовий інститут 17 серпня 2011 року вийшов з підрозділу ОНПУ.

Сьогодні до структури університету входять одинадцять інститутів — машинобудування; промислових технологій, дизайну та менеджменту; комп’ютерних систем; енергетики та комп’ютерно-інтегрованих систем управління; електромеханіки та електроменеджменту; радіоелектроніки та телекомунікацій; бізнесу, економіки та інформаційних технологій; дистанційної і заочної освіти; підготовки іноземних громадян; українсько-німецький і новий, створений у 2013 р. — медичної інженерії; три факультети — хіміко-технологічний, гуманітарний, інформаційної безпеки (також створений у 2013 р.); 61 кафедра; навчальний центр підвищення якості освіти; три коледжі та вище професійне училище. Ведеться підготовка кадрів всіх рівнів, від бакалавра до доктора наук.

Одеський національний політехнічний університет є найбільшим центром підготовки інженерно-технічних кадрів на Півдні України. Перед університетом стоїть завдання зберегти і примножити здобутки попередніх років, увійти у світову систему вищої освіти. Це нелегке завдання, адже з великим сумом маємо визнати, система освіти України наразі переживає стан кризи. Проте політехніки з готовністю приймають цей виклик часу. Так, ОНПУ є одним із чотирнадцяти вишів України, прийнятих до Європейської університетської асоціації і одним із чотирьох університетів України — членів Міжнародної Асоціації університетів.

Якщо коротко сформулювати стратегічну місію університету, вона звучить таким чином: примноження інтелектуального потенціалу нації. І це є гідним продовженням традицій університету.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2004. — 1440 с.

2. Одесский политехнический институт: краткий исторический очерк (1918-1968) / Авторы-составители: Е.И. Цымбал, В.В. Никулин. — К.: Изд-во Киев. ун-та, 1968. — 223 с.
3. История Одесского политехнического в очерках / Авторы-составители Ю.С. Денисов, В.И. Бондарь; под ред. В.П. Малахова. — Изд. 2-е, перераб. и доп. — Одесса: ОНПУ, Астропринт, 2003. — 656 с.
4. Одесский государственный политехнический университет. 1918–1998: справ. изд. / Под ред. В.П. Малахова. — Одесса: ОГПУ, Астропринт, 1998. — 168 с.
5. Кто есть кто в ОНПУ: посвящается 90-летию, 1918–2008: справ. изд. / Под ред. В.П. Малахова. — Одесса, Наука и техника, 2008. — 396 с.
6. Труды Одесского политехнического университета. Одеський політехнічний: 90 років творчої діяльності (1918–2008). — Одесса: Наука и техника, 2008. — Спецвып. — 208 с.
7. Оборський Г.О. Слово про першого ректора (постановка проблеми) / Г.О. Оборський // Інтелекція і влада: громад.-політ. наук. зб. — Вип. 25. Серія: Історія. — Одеса: Астропринт, 2012. — С. 14 — 18.
8. Малахов, В.П. Одеський індустріальний (політехнічний) інститут в 1943...1945 рр./ В.П. Малахов, В.І. Бондар // Тр. Одес. політехн. ун-та. — Одеса, 2009. — Вип. 1(31). — С. 256 — 258.
9. Бондар, В.І. Директори Одеського індустріального (політехнічного) інституту 1943–1945рр. / В.І. Бондар, Г.О. Оборський, О.Б. Шолда. // Інтелекція і влада: громад.-політ. наук. зб. — Вип. 23. Серія: Історія. — Одеса: Астропринт, 2011. — С. 57 — 64.
10. Про створення Одеського інституту інженерів водного транспорту: Постанова Ради Народних Комісарів України від 12 червня 1930 р. № 19/672.
11. О возобновлении работы Одесского индустриального института в г. Пензе: Распоряжение Совета Нар. Комиссаров СССР от 30 июня 1943 г. № 12620-рс. — 1 л. — Гос. архив Пензен. обл. (ф. р-2038, оп. 1, д 670б, л. 300).
12. Об организации в 1944 г. Пензенского индустриального института в г. Пензе и о возобновлении работы Одесского индустриального института в г. Одессе: Распоряжение Совета Нар. Комиссаров СССР от 8 июня 1944 г. № 12393-р — 1л. — Гос. архив Пензен. обл. (ф. р-2038, оп. 1, д 799, л. 64).
13. Об организации в 1944 г. Пензенского индустриального института в г. Пензе и о возобновлении работы Одесского индустриального института в г. Одессе: Приказ Нар. Комиссара Миномет. Вооружения Союза ССР и Комитета по делам высшей школы при СНК СССР от 15 июня 1944 г. № 337/249. — 1л. — Архив Пензен. гос. технич. ун-та (ф. р-2417, оп. 1, д 25, л. 7 и обл.).

References

1. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy [A Big Explanatory Dictionary of the Contemporary Ukrainian language] / [Compiled and edited by V.T. Busel]. — Kyiv, 2004. — 1440 p.
2. Odesskiy politekhnicheskii institut: kratkiy istoricheskiy ocherk (1918-1968) [Odessa Polytechnic Institute: a brief historical sketch (1918–1968)] / Authors-compilers: E.I. Tsymbal, V.V. Nikulin. — Publishing house of Kiev University, 1968. — 223 p.
3. Istoriya Odesskogo Politekhnicheskogo v ocherkakh [The history of Odessa Polytechnic in essays] / Authors-compilers: Yu.S. Denisov, V.I. Bondar', ed. by V.P. Malakhov. — 2nd edition, revised and enlarged. — Odessa, 2003. — 656 p.
4. Odesskiy gosudarstvennyy politekhnicheskii universitet. 1918 – 1998: sprav. izd. [Odessa State Polytechnic University. 1918-1998: a reference book] / Edited by V.P. Malakhov. — Odessa, 1998. — 168 p.
5. Kto est' kto v ONPU: posvyashchaetsya 90-letiyu, 1918–2008: sprav. izd. [Who is who in ONPU: dedicated to the 90th anniversary, 1918–2008: a reference book] / Edited by V.P. Malakhov. — Odessa, 2008. — 396 p.
6. Trudy Odesskogo politekhnicheskogo universiteta. Odesskiy politekhnicheskii: 90 let tvorcheskoy deyatelnosti (1918–2008). [Proceedings of the Odessa Polytechnic University. Odessa Polytechnic: 90 years of creative activity (1918–2008)] — Odessa, 2008. — Special issue. — 208 p.
7. Oborskiy H.O. Slovo pro pershoho rektora (postanovka problemy) [A Word about the First Rector. (Problem Statement) / H.O. Oborskiy // Intelihentsiia i vlada: hromad.-polit. nauk. zb. [Intellectuals and Authority: social-political sci. collection] Iss. 25. Series: History. — Odesa, 2012. — pp. 14 — 18.
8. Malakhov, V.P. Odesskiy industrialnyi (politekhnichnyi) instytut v 1943...1945 rr. [Odessa Industrial (Polytechnic) Institute in 1943...1945] // Proceedings of the Odessa Polytechnic University. — Odessa, 2009. — Issue 1 (31). — pp. 256 — 258.

9. Bondar, V.I. Dyrektory Odeskoho industrialnoho (politekhnichnoho) instytutu 1943–1945rr. [Directors of the Odessa Industrial (Polytechnic) Institute in 1943–1945] / V.I. Bondar, H.O. Oborskyi, O.B. Sholda. // Intelihentsiia i vlada: hromad.-polit. nauk. zb. [Intellectuals and Authority: social-political sci. collection]. Iss. 23. Series: History. — Odessa, 2011. — pp. 57 — 64.
10. Pro stvorennia Odeskoho instytutu inzheneriv vodnoho transportu: Postanova Rady Narodnykh Komisariv Ukrainy vid 12 chervnia 1930 r. # 19/672 [On the establishment of the Odessa Institute of Water Transport Engineers: Order of the Council of People's Commissars of June 12, 1930 # 19/672].
11. O vozobnovlenii raboty Odesskogo industrial'nogo instituta v g. Penze: Rasporyazhenie Soveta Nar. Komissarov SSSR ot 30 iyunya 1943 g. #12620-rs [On the reopening of the Odessa Industrial Institute in Penza: Order of the Council of People's Commissars of the USSR of June 30, 1943 № 12 620-rs.] — 1 p. — Gos. arkhiv Penzen. obl. [State Archive of Penza region]. (f. r-2038, op. 1, d 670b, l. 300).
12. Ob organizatsii v 1944 g. Penzenskogo industrial'nogo instituta v g. Penze i o vozobnovlenii raboty Odesskogo industrial'nogo instituta v g. Odesse: Rasporyazhenie Soveta Nar. Komissarov SSSR ot 8 iyunya 1944 g. #12393-r [On the organization in 1944 of Penza Industrial Institute in Penza and the reopening of Odessa Industrial Institute in Odessa: Order of the Council of People's Commissars of the USSR of June 8, 1944, № 12393-r] — 1 p. — Gos. arkhiv Penzen. obl. [State Archive of Penza region]. (f. r-2038, op. 1, d 799, l. 64).
13. Ob organizatsii v 1944 g. Penzenskogo industrial'nogo instituta v g. Penze I o vozobnovlenii raboty Odesskogo industrial'nogo instituta v g. Odesse: Prikaz Nar. Komissara Minomet. Vooruzheniya Soyuzu SSR i Komiteta po delam vysshey shkoly pri SNK SSSR ot 15 iyunya 1944 g. # 337/249. [On the organization in 1944 of Penza Industrial Institute in Penza and the reopening of Odessa Industrial Institute in Odessa: Order of the People's Commissar of mortar armament of the USSR and of the Committee on Higher Education at SNK] of June 15, 1944, № 337/249.] — 1 p. — Arkhiv Penzen. gos. tekhnich. un-ta [Archive of Penza State Tech. Univ.] (f. r-2417, op. 1, d 25, l. 7 i obl.).

Рецензент д-р іст. наук, проф. Одес. нац. політехн. ун-ту Гончарук Г.І.

Надійшла до редакції 30 жовтня 2013 р.

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОДОВІД

